

Marius COSMEANU

Levél Sabin Ghermanhoz

Kedves Sabin,

mindenekelőtt nem hiszem, hogy érdemes lenne túlságosan belebonnyolódni a dologba. És azt sem, hogy érdemes lenne a végtelenségig vitatkozni. Azt hiszem, bármikor eljöhettél volna a *Provincia* találkozóira, amelyeken a lap különböző számain mutattuk be, legalábbis a Kolozsváron rendezettek, hogy megbeszéljük „meglepődésedet”, haragodat vagy, ahogy látom, néhányunknak e kiadvány hasábjain az Erdély-Bánát Ligával, a pro-Transilvania alapítvánnyal vagy személyekkel (három, maugunk közt szólva, nagyjából egymást fedő fogalom) kapcsolatban megjelent kritikájához fűződő frusztrációt. Mondom, „volna”, mert amikor a *Provincia*val ott akartunk lenni az Erdély-Bánát Liga legutóbbi találkozásánál, Szébenben, hogy írjunk erről az eseményről, azt mondtad, a sajtó nem vehet részt rajta. Annak ellenére, hogy a *Provincia* távolról sem kötekedő kiadvány... Mindenesetre a meghívás továbbra is fennáll, és ha kollégáim egyet-értene, találkozhatunk veled és munkatársaidal, hogy megbeszéljük a mindnyájunkat érdeklő/zavaró kérdéseket.

Azonkívül ha olvastad a *Provincia* első számában megjelent *credo*-t és általában a mostanig megjelent írásokat, akkor észreveheted volna, hogy az itt közölt anyagok nem egységesek (sic!), nincs egybehangolt, illetve egyféle anti- vagy pro-Sabin Gherman politika, illetve stratégia, mint ahogy más anti- vagy pro-valami politika sincs, ha érted, mit akarok mondani. Mi több, semmilyen paranoiát jelentéssel nem bír a „Sabin Gherman-ügy”, hogy azokat idézzem, akikkel hajlamos vagy összetéveszteni bennünket. És különben is, nincsenek sajátos szabályok, amelyeknek mindenkinek, aki ide ír, alá kell vetnie magát, vagy amelyeket szigorúan tiszteletben kell tartania. Ezért a szerkesztőségnek küldött „tízparancsolatod” valahogy megalapozatlan. Ha elolvastad a levelekre írt válaszokat, észreveheted, hogy különböznek egymástól, mindenik csupán írójának személyes véleményét tartalmazza. Ami pedig a „bársonyos háború”-t illeti, azt hiszem, hogy te is, mi is elég okos fiúk vagyunk, és eléggé érezzük a másság ízét ahhoz, hogy a bajszunk alatt „egyetértően” mosolyogjunk egy ilyen ötleten.

De vegyük sorjában:

Azt kérde, miből fakad az a gyanú, hogy bizonyos irredenta körökhöz tartozol? Nem tudom, nem én gyanúsítalak, csak néha olyan benyomást keltesz, hogy te sem tudod... Azt akarom mondani, hogy nem határold el magad elég világosan ezektől a csoportosulásoktól.

Az oké, hogy az 1999-es közvélemény-kutatások szerint előkelő helyet foglalasz el az erdélyi és a bánáti választók szemében. De te is tudod, hogy a százalékok nem jelentenek mindig bizonyítékot is, még kevésbé állandó bizonyítékot (az értékeket nem demokratikusan állapítják meg). Ezért azt hiszem, hogy ezeknek a választóknak az esetében inkább a mostani politikai osztálytal szemben érzett utálaton alapuló escape-ről van szó, mint pozitív, a regionális vagy föderatív eszmékkel szembeni ószinte közlekedésről.

Igazad van, lépésünk nem örvendő olyan népszerűségnek, mint egy szappanopera, s ezt nem részletezem, de odajutnod, hogy bányász-szempontok alapján támadj bennünket, legalábbis (ugyanannyira) meglepő... Vagyis manapság divatjamúlt és diszkvalifikáló azt kívánni, még ha leplezetten is, hogy „Halál az értelmiségiekre!”

Azonkívül mivel magyarázható, hogy magadnak tulajdonítod az erdélyi kérdés monopóliumát? Igaz, a *Provincia* a te kiadvány-cikked után jelent meg, de a szerkesztőbizottság tagjai egy résznek már azelőtt is volt véleménye erről a kérdéssel, és részt vett róla folyó beszélgetéseken (lásd például a Pro Europa Liga által az „erdélyi kérdés”-ről 1998 májusában a kolozsvári egyetemen szervezett találkozót). Nem hiszem, hogy érdemes lenne ragaszkodni valamilyen *copyright*-hoz ebben a kérdésben. Nevetséges lenne. És bárhogy is vesszük, a kérdés nem új. (Én személy szerint körülbelül akkor hallottam róla először, amikor a kommunis taák „beavattak” a véget nem érő tapsok titkába...)

Végül, hogy befejezzem, legfőbb kifogásom veled kapcsolatban az, hogy egyetlen cikk erejéig lett elegendő Romániából. S ez elég volt ahhoz, mint te magad bevallod az egyik országos televízióadásnak adott interjúdban, hogy közismert személyiség váljék belőled (nem feltétlenül az első számú közellenség!). Más szóval, Bukarest (ne kérdezd most, melyik) regionális politikájával szembeni diskurzusod stílusa és intenzitása (radikalizmusa) megváltozott azután az *Elegem van Romániából* után. Lehet, hogy túlnőtt rajtad a helyzet, lehet, hogy nem, de nem folytattad azt a „vonalat”. Ezért te is része lettél az (elsősorban az elvi következetlenség által jellemzett) hazai politikai magatartás paradigmájának. Innen ered – a médiakampány mellett – cikked diver-

zió-íze. Az a jellegzetes érzés, mint amikor rájössz, hogy valami spontánnak hitt dolog voltaképpen előre megtervezett volt. Azután mondom ezt, hogy végignézem néhányat a magyar nyelvű televíziós adásoknak adott interjúdból, amelyben sokkal határozottabb, világosabb és nyíltabb voltál, mint a román audiovizuális eszközökben. Elismerem, más közönségről van szó, más politikai kultúráról, de ebben az esetben nem tudok más következtetésre jutni, mint arra, hogy mégis politikus akarsz lenni. Ha nem is tartod magad annak, mint megpróbálsz azt sugalmazni (elismerem, ez nem dicséret a mai Romániában). És ha így van, vállald ezt a szerepet, és engedd meg nekünk, hogy bíráljunk, ha az a mód, ahogy bizonyos közös elégedetlenségekből fakadó eszméket támogatsz, nem felel meg a mi elvárásainknak. Lehet, hogy hasznodra válna. Szervusz, M. C.

MARIUS COSMEANU 1967-ben született Marosvásárhelyen. A Monitorizáló és Elemző Csoport szociológusa. *(Fu)turism: strategieile migraționale ale românilor din Ungaria* [(Fu)turizmus: a magyarországi románok migrációs stratégiája], *Altera*, 1999, 9.; *Antinostalgia, Sfera politicii*, 2001.

Traian ȘTEF

Válasz Sabin Gherman levelére

Nem ismerem személyesen Sabin Ghermant. Csak a televízió képernyőjén láttam. Sabin Gherman nem próbált megismerkedni velem, bár a *Transilvania Jurnal*ban írtam a kiadványáról – és nem támadtam azt. Akkor sem kereste velem a kapcsolatot, amikor Nagyváradon járt, és embereinek sem sugallta azt. Furcsállom, hogy bár gyakran találkozom velük, soha nem említeték Sabin Gherman elképzeléseit. Azért írtam ezeket a bevezető sorokat, hogy rámutassak, kész letem volna ószintén elbeszélgetni Sabin Ghermannel, de nem titokban. A levél azonban, amelyet nekünk küldött, nagyon kiábrándított. Van valami paranoia ebben a szövegben. Sabin Gherman ingadozik a gőgös és a siránkozó hangvétel között, úgy tűnik, semmi mást nem hallott róla, csak azt, hogy megtámadtuk „különböző lapokban”, már az elején azzal a Romániával azonosít bennünket, amelyikből neki eleget volt, nagyszámú erdélyi és bánáti képviselőjének tartja magát, többé-kevésbé olyan kommunista értelemben vett „értelmiségiek”-nek tart bennünket, akik „játszadoznak a szavakkal”, de akiket nem árt a magad oldalán tudni, hogy elbolondíthatod a tömegeket. Ő maga csak így akarna minket, mint egyfajta függelékét – de még ezt is nekünk kellene kérvényeznünk. Hol becsül bennünket, hol alábecsül, de az az érzésem, hogy leginkább esélytelen vetélytársaknak tart. Gherman még feledékeny is, hencsége pedig híjával van az iróniának és a humornak. Levelenek 8-as pontja kimodottan szórakoztató, s most nem elemzem sem logikailag, sem irodalmilag. Úgy tűnik, azt akarja mondani, hogy mi, a *Provincia*, az ő nyilatkozata után „jelentünk meg”, hogy az általa felkorbácsolt hullámot lovagoltuk meg. Nekem az az érzésem, hogy éppen fordítva történt. Sabin Gherman nyilatkozata – amely mostani leveléhez képest nagyon jól van megírva – a *Transilvania Jurnal*ban folyó vitánk alapján jelent meg, a végsőkéig kieleve véleményünket. Különbözik is, ebben a kérdésben senkinek nincs elsőbbsége. A gyanú, hogy kiadványára diverzió, megalapozott. Lehet, hogy Sabin Gherman mostanra már kibújít feltételezett szerepéből, de az akkori botrány egész kibontakozása a diverzió technikájának megfelelő volt. Közülünk miért nem hívtak meg senkit a televízióba, miért nem kaptak el senkit mint transzszilvanistát, mint föderalistát, kivéve akkor, amikor Emil Constantinescu úr érdekében készítették elő ilyenfajta diverziót?

A másik zavarba ejtő dolog Gherman vállalkozásával kapcsolatban nevének kizárólagossága. Hogyan hozható létre egy civil szervezet vagy egy párt, amikor csak a főnökének a neve ismert, a többiek névtelenek? Miért az eszmének ez a megtestesülése egyetlen emberben, mikor úgy tartja, hogy a többség problémájáról van szó, tömeg-problémáról? Nem így kompromittálható legjobban a gondolat? Azonkívül Gherman szövegét nem mi értelmeztük és kompromittáltuk, hanem azok, akiknek ez nagyon jól jött, és akik gyorsan felragasztották a címkét. Ugyanazt a címkét ragasztották Sabin Gherman homlokára is, miután félénk nyulacsakaként megjelent a televízióban. Gherman vezető akar lenni, áldozatkész harcot akar folytatni (lásd a levél 2. pontját), de vezető, aki tudja, mit hordoz a hátán, és esetleg nem siránkozó, nem rejti el munkatársait, és másokra hagyja, hogy dicsérik.

Elnézést kérek a Sabin Gherman levelére adott válaszom kemény szavaiért, de meggyőződésem, hogy nem ő a megfelelő ember egy párt megalapítására.

TRAIAN ȘTEF 1954-ben született Biharfenyvesen, Bihar megyében. *A Familia* folyóirat szerkesztője. *Leonid Dimov* (regény), Brassó, 2000.

SZOKOLY Elek

A Provincia – palló a barikádok felett

Függetlenül attól, hogy egyetértünk vagy sem Sabin Ghermannel, öngyilkos bátorsága, hogy mindenféle széllal szembemenjen, megfelelő választ érdemel.

Nem mondhatnám, hogy ismerem, bár találkoztunk egyszer egy könyvbemutatón, amikor is, ha jól emlékszem, névjegykártyát cseréltünk. De mivel egy időben széles körben mediatiszt, közismert személyiség, akarva-akaratlanul, a *Provincia*nak odadobott kesztyű nélkül is, kialakult bennem személyéről és tevékenységéről, amely, azt hiszem, éppen olyan ellentmondásos, mint ez a mi korszakunk, valamilyen fajta benyomás. Ez az ellentmondásos természet kiderül a *Provincia*nak címzett leveléből is, amely ingadozik az, azt hiszem, egyaránt érthető (valós vagy megjátszott) elképedés és a (nyilvánvaló vagy leplezett) frusztráció között.

Meg kell vallanom, hogy rokonszenvel és kíváncsian figyeltem Sabin Gherman tevékenységét, amikor a kolozsvári televízió szerkesztője volt (anélkül hogy irodalmi tevékenységét ismertem volna), és felfedeztem személyében a (talán túlságosan is) harcos újságírót, aki nem ódkodott attól, hogy a leghatározottabb módon tárgyalja a legkényesebb kérdéseket a kolozsvári forradalom bűnöseitől és az azalatt elkövetett bűnöktől a görög katolikus egyház helyzetéig és a BOR-ral való kapcsolatáig. És minden alkalommal a „jó” oldalon találtam.

Újraolvastam a pamfletet, amely híressé tette, és amely nyilvánvalóan egyaránt sérthette a vajtűfülü irodalmárok dobhártyáját és a hazafiak örökké vérző szívét, észrevettem, hogy túl a költői szabadságokon, amelyek Patapievic mellé helyezik (akit egyébként ószinteségéért ugyanúgy bemoocsoltak, csak éppen, nem lévén erdélyi, nem vehették szemére azt a szándékot, hogy ki akarja szakítani ezt a tartományt „az ország szent testéből”), darabos nyelven sokunk tapasztalatát és gondolatát fogalmazta meg, az általánossá vált pseudo-hazafias nacionalizmus nyomására legtöbbször elfojtott gondolatainkat. Az absztrakta nemzeti hazafiság és a konkrét helyi/regionális hazafiság közti tudathasadásunkat mintha szertefoszlatta volna az a „szentségörös”, amelyet Sabin Gherman pamfletjével vállalt, ami egyesekből talán a sajnálkozást is kiváltotta amiatt, hogy miért nem foglalmazták őt meg hamarabb. De óvakodom attól, hogy továbbmenjek ezen az úton.

Visszatérve azonban a *Provincia*nak küldött levélhez, el kell ismerem, hogy ugyanolyan ellentmondásos érzés fog el. Egyrészt megtudom a ködös információkból, amelyekhez többé-kevésbé véletlenül hozzájutok, hogy az *Elegem van Romániából* szerzője, még ha annak megjelenése után bizonytalan egzisztenciális helyzetben volt is, nem félt belekeveredni a magyar irredentizmus hálójába, amely irredentizmus ilyen helyzetben éppoly fűrge, mint a többi nacionalizmus, s amely valami egész másért jutalmazta meg, mint amit ő mondani akart. Hagyta magát. És a baloldárokat meg szokták fizetni. Másrészt, mint ördög a tömjénfüstől, úgy óvakodnék a szóbeszéd alapult gyanúsítgatásoktól, elhamarkodott kiátkozásoktól vagy kizárásoktól (különösen az után a fél évszázados tapasztalat után, amikor az a gyakorlat mindennapos volt), hiszen nagyon jól tudjuk, hogy vádolni könnyű, de nehéz vagy egyáltalán lehetetlen el nem hangzótta tenni a vádat.

Természetesen az az árverés, amelyet Gherman a regionális decentralizálás szabadalmával kapcsolatban ajánl, nemcsak értelmetlen, hanem neveltséges is. Az abszolút prioritás azt a társadalmi szükségletet illeti meg, amely jó ideje ott lebeg Erdély ritka levegőjében. De vitathatatlan, hogy a (sem Gherman, sem a *Provincia* monopóliumát nem képező) szülő-tartományunk sorsát illető elméleti fejtegetések mellett, Gherman felvállalta ennek a valóságnak egy lényeges szeletét, apolitikait, amelyet több-kevesebb ügyességgel és sikerrel megpróbál gyakorlatba ültetni. És túl a provinciás „értelmiségiek” egy eszme elsi kizárásától és kompromittálásától való jogos félelmén, nem létezhet egyetlen kizárólagossági igény sem a transzszilvanizmus politikai szabadalmára.

Sabin Gherman, ahogy maga is elismeri, nem politikus, valószínűleg nem az a karizmatikus vezető, aki Erdély regionális autonómiájának ügyét sikerre vigye. Ez gondolkodóba kéne ejtse, éppen annak az ideálnak az érdekében, amelyért olyan áldozatokat hozott, amiket felsorol. De, ugyanakkor, nem vagyok meggyőződve arról sem, hogy Sabin Gherman lenne az a célpont, amelyre az erdélyieknek pazarolniuk kellene intellektuális lőszerüket, hogy megvédjék a *Provincia*at. Mert még ha el is tekintünk a házasságoknak a román politikai élet látványától elkerekedett szemünk előtt folyó kavargásától, megtörténhet, hogy egy adott pillanatban a barikád ugyanazon oldalán találjuk magunkat. És felteszem a kérdést, megengedhetjük-e hát magunknak, hogy lelkiismeret-furdalás nélkül kijelentsük: elegendünk van Sabin Ghermanból.

Az oldalt fordította: HADHÁZY Zsuzsa

SZOKOLY ELEK 1939-ben született Facsádon, Temes megyében. A Pro Europa Liga igazgatója. *Chestiunea transilvană între melancolie și realitate* (Az erdélyi kérdés a melankólia és a valóság között). In: *Problema transilvană*, Jászvásár, 1998.